

YENİ BÜYÜKŞEHİR YASASI SONRASINDA TÜRKİYE'DE ŞEHİR NÜFUSU VE ŞEHİR YERLEŞMELERİ

The Urban Population and City Settlements of Turkey Afterward of the New Metropolitan Law

Prof.Dr. Ünsal BEKDEMİR¹

Yrd.Doç.Dr. Sinan KOCAMAN²

Araş.Gör. Suat POLAT³

ÖZET:

Türkiye'de şehir nüfusunun fazla ve şehirleşmenin yoğunlaştığı alanlarda belediye hizmetlerinin yürütülmesinde kolaylık sağlamak amacıyla 1984 yılından itibaren büyükşehir belediyeleri kurulmaya başlanmıştır. 1984 yılında 3 şehirde uygulanmaya başlanan Büyükşehir Belediyesi statüsü 1999 yılında 16 şehirde uygulanmıştır.

Büyükşehir Belediyesi uygulamalarıyla büyük şehirlerin yakınında bulunan bazı yerleşmeler kırsal karakterli olmalarına karşın büyükşehirlerin idari sınırlarına mahalle olarak dâhil edilerek nüfus sayımlarında şehir nüfusu içinde sayılmışlardır.

2012 yılına kadar 16 olan büyükşehir statülü belediye sayısı bu yıldan itibaren yürürlüğe giren 6360 sayılı yasa ile 30'a yükseltilmiştir. Bu yeni yasa ile büyükşehir belediyelerinin hizmet sınırları tüm il sınırı kabul edilmiş, ildeki beldeler kapatılmış ve köy yerleşmelerinin tüzel kişilikleri kaldırılarak mahalle statüsüne alınmıştır.

Yeni yapılandırma sonucunda 30 büyükşehirde kırsal yerleşmeler bağlı oldukları ilçe merkezleriyle birleşerek büyükşehir idari alanını oluşturmaktadır. Başka bir ifade ile 30 büyükşehirde 2013 yılından itibaren tüm il tek bir şehir olarak kabul edilmekte ve ilde sadece şehir nüfusu hesaplanmaktadır.

Bu yasanın uygulanması sonucunda Türkiye'de 2012 yılında 388 olan şehir sayısı 2013 yılında 212'ye gerilemiş, % 74,6 olan şehir nüfusu ise % 89,8'e yükselmiştir. Bir yıllık sürenin ardından şehir nüfusuna % 15'lik kırsal nüfusun eklenmesi sonucu oluşan bu oran şehirleşmenin Dünya'da yüksek düzeyde olduğu Batı Avrupa Ülkeleri (% 84,1), Güney Kore ve Japonya gibi gelişmiş Uzakdoğu

¹ Giresun Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü.

² Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, sinankocaman25@hotmail.com

³ Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü.

ülkeleri (% 81,3) ile ABD’nin (% 81,4) çok üzerinde bir şehir nüfus oranına karşılık gelmektedir.

Bu araştırmanın amacı yeni büyükşehir yasası sonucunda oluşan Türkiye şehir nüfusu ile büyüklüklerine göre şehirlerin mekânsal dağılımının incelenmesidir. Araştırmanın veri kaynaklarını oluşturan TÜİK nüfus sayımı sonuçları Microsoft Excel 2010 programıyla tablolastırılmış ve şehirlerin sınıflandırılmasında kullanılmıştır. Büyüklüklerine göre sınıflandırılan şehirlerin nüfus değerleri istatistiksel yöntemle ele alınmış, Coğrafi Bilgi Sistemleri (Arc Map 10.1 programı) aracılığıyla haritalandırılarak mekânsal dağılımları ortaya konulmuştur.

Araştırmanın sonunda bu yasanın uygulanmasıyla ortaya çıkarabilecek bazı problemler vurgulanarak Türkiye’de kır-şehir nüfusunun doğru bir şekilde hesaplanması için TÜİK-ADNKS sayım sorgulama sisteminde kırsal karakterli mahalleler için yeni bir sorgulama sistemin geliştirilmesinin önemi ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Şehir, Şehir Nüfusu, Şehirleşme, Büyükşehir Belediyesi, Türkiye.

ABSTRACT

In the areas where the population and urbanization rates are intense, to convenience municipality services, metropolitan municipalities have established since 1984. Metropolitan municipality statuses have started to be deployed by application of 3 cities in 1984 and applied for 16 cities until 1999.

With the applications of metropolitan municipality, some other settlements which are located near metropolitan city areas, in despite of rural characteristics, included as a neighborhood and counted as an urban population within the borders of metropolitan municipality.

The numbers of metropolitan cities were 16 by 2012, by this year; with the 6360 numbered law came into force and increased the number of metropolitan municipality to 30. With this new law, borders of the provinces were accepted as service frontier in metropolitan municipalities. And also town municipalities and villages were removed for judicial characteristics and counted as a neighborhood.

The result of new configuration, rural settlements merged with the tied district center and formed metropolitan municipality in new 30 metropolitan municipalities. In other words, in 30 metropolitan municipalities, whole city is accepted as a unique city and counted as an urban population.

The result of application of the new law, the number of cities was 388 in 2012 and decreased to 212 in 2013 and the urban population increased from 74,6 % to 89,8 %. After one year, the result of adding 15 % of rural population to urban population. This ratio corresponds above some Western European Countries (84,1%), developed Far East countries like South Korea and Japan (81,3%) with USA (81,4%).

The aim of this study, to observe spatial distribution of cities based on

urban population of Turkey with size, after the new metropolitan municipality law. TUIK (Turkish Statistical Institute) were the sources of study, census data were tabled on Microsoft Excel 2010 software and used for the classification of cities. Cities were classified by their size, population data were took up by statistical method and mapped by geographic information systems software (ArcMap 10.1) to put forward spatial distributions.

At the end of the research, it is pointed out that after the application of this law there will be some problems and a new query system should be developed for TUIK-ADNKS, in Turkey, in order to calculate correctly the rural characterized neighborhoods.

Key Words: *City, Urban Population, Urbanization, Metropolitan Municipality, Turkey.*

1. Giriş

Genel bir tanımla; dar alanda çok sayıda insanın birlikte yaşadığı, geçimini sağladığı yerleşmeler olarak tanımlanan *şehirlere* (Karaboran, 1989: 81); medeniyetin ortaya çıktığı, ilerlediği, tüm insanların faydalanması için genişleyip yayıldığı, şekillendiği ve somutlaştığı yerlerdir (Elmacı ve Bekdemir, 2011: 76-79).

Şehirler, çoğunlukla bir ülke ya da bölgede belli bir zaman diliminde genel nüfus içinde belirlenmiş herhangi bir kritere göre şehir olarak nitelendirilen yerleşmelerde yaşayan nüfus oranının artması olgusunu karşılayan *şehirleşme* kavramıyla birlikte ele alınmaktadır (Tümertekin, 1973: 1).

Şehirlerin büyümesi ve yayılması olgusu olarak ta tanımlanan şehirleşme, ilkçağlarda ortaya çıkan ve zaman içinde gelişerek günümüze kadar ulaşan dinamik bir süreçtir. Dünya’da şehirleşmenin 18. yüzyılda sanayi devrimini sonucunda başladığı kabul edilmektedir. Türkiye için düşünüldüğünde ise yine sanayi faaliyetlerine bağlı olarak 1950’lerden sonra gelişme göstermeye başlamıştır.

Yerleşmelerin kır-şehir yerleşmesi türü olarak ayrımında nüfus miktarı ana kriter olarak değerlendirilmektedir. Bu konuda bazı araştırmacılar kır-şehir ayrımında 20.000 nüfus kriterini (Özgür, 1996: 31-32, Özçağlar, 1997: 9) kabul etmekle birlikte araştırmacıların çoğu *şehirleşmenin eşik değeri* olarak 10.000 nüfus kriterini (Darkot, 1972: 59, Selen, 1972: 97-108, Tümertekin, 1973: 1, Emiroğlu, 1975: 127-128, Sergün, 1974-1977: 216; Karabulut, 1981: 124; Gözenç ve Günal, 1987: 30, Avcı, 1993: 250, Doğanay, 1997: 428) kabul etmektedir.

Şehirler birçok şekilde sınıflandırılabilir. Jenetik (tarihi) sınıflandırma, morfolojik sınıflandırma, biyolojik sınıflandırma, genişliğe göre sınıflandırma, nüfusa göre sınıflandırma ve fonksiyonlarına göre sınıflandırma başlıca sınıflandırma tiplerini oluşturmaktadır (Göney, 1995: 145-149).

Şehirlerin sınıflandırılmasında da *nüfus kriteri* önem taşımaktadır. Şehirler ihtiva ettikleri nüfus miktarına göre küçük şehirler, orta şehirler ve büyük şehirler olarak üç kategoride ele alınmaktadır (Göney, 1995: 148; İzbirak, 1996: 395; Özçağlar, 1997: 11). Şehir sayısının ve şehir nüfusunun az olduğu dönemlerde yapılan bu tür geniş aralıklı sınıflandırmalar yerini günümüzde daha dar aralıklı olarak tercih edilen sınıflandırmalara bırakmıştır.

Ülkemizde günümüz şehirleşmesinin ulaştığı boyut ve şehir sayısının fazla olması bu araştırmada da şehir yerleşmelerinin dar aralıklarla incelenmesinin daha uygun olacağı kanaatini ortaya çıkarmıştır. Bu sebeple şehir yerleşmeleri, nüfusu 10.000-20.000, 20.000-50.000, 50.000-100.000, 100.000-250.000, 250.000-500.000, 500.000-1.000.000 ve 1.000.000 üzeri olan yerleşmeler şeklinde 7 kategoride, dar aralıklı olarak sınıflandırılarak incelenmiştir.

Nüfusun yapısal özellikleri arasında değerlendirilen *şehir nüfusu*, bir ülkede veya bir bölgenin sosyo-ekonomik durumunu yansıtmaya bakımından önem taşımaktadır. Ekonomisi sanayi faaliyetlerine bağlı gelişmiş yerlerde nüfus şehirlerde yoğunlaşırken

ekonomisi tarıma dayalı yerlerde ise nüfusun önemli bir bölümü kırsal alanlarda toplanmaktadır. Türkiye'de Cumhuriyetin ilk yıllarında kırsal nüfus, toplam nüfusumuzun büyük bir yüzdesini meydana getiriyordu. 1927'de yapılan ilçe sayım sonuçlarına göre 10.000 kriteri esas alındığında, ülkemiz nüfusunun % 83,8'i kırsal, % 16,2'si şehir yerleşmelerinde yaşıyordu (Gümüş, E., 1998: 75).

Bu durum cumhuriyetin ilk yıllarında ülke ekonomisinin tarıma dayalı olması ve 1950'li yıllara kadar devam eden tarım temelli kalkınma anlayışından kaynaklanmaktadır. 1950'li yıllardan itibaren diğer gelişmiş ülkelerin geçirdiği sanayileşme ve şehirlerde buna bağlı oluşan ticari canlılık sonucu ortaya çıkan istihdam fırsatları, kırsal alanlarda yaşayan halkın daha iyi yaşam koşullarına sahip olma düşüncesiyle şehirlere yönelmesini sağlamıştır. Bu durum ülkemizde kır nüfusunun giderek azalmasına, şehir nüfusunun artmasına neden olmuştur (Işık, 2005: 58; Kocaman vd., 2008: 182).

1980 yılına kadar sürekli artış gösteren şehir nüfusunun oranı bu tarihten itibaren kır nüfusundan daha fazla olmaya başlamıştır. 1985 yılında % 51,1 olan şehir nüfusu, 2000 sayım sonuçlarına göre % 65'e, 2012 nüfus sayım sonuçlarına göre ise % 74,6'ya ulaşmıştır.

2. Büyükşehir Belediyesi Uygulamalarının Türkiye'de Şehir Sayısı ve Şehir Nüfusuna Etkileri

Türkiye'de şehirlerde alt ve üst yapı ile ilgili bütün hizmetlerin yerine getirilmesi, bu hizmetlerin düzenli bir biçimde yürütülmesi ve denetlenmesi, yöneticileri halk tarafından seçilen belediye adı verilen yerel yönetim örgütleri tarafından yapılmaktadır (Özçağlar, 1997: 14).

Belediyelerin hizmet sınırları aynı zamanda kuruldukları şehrin sınırını, başka bir ifade ile kentsel idari alanını da oluşturmaktadır. Türkiye'de 1580 sayılı kanunla kurulan belediyeler şehir yerleşmelerinin yanı sıra kırsal karakter taşıyan ilçe merkezleri ve beldelerde de kurulmuştur (Özçağlar, 2011: 137).

Büyük şehirlerde belediye hizmetlerinin yürütülmesinde kolaylık sağlamak amacıyla 1982 Anayasasının 127. maddesindeki "*büyük yerleşim yerlerinde özel yönetim biçimleri oluşturulabilir*" hükmüne dayanılarak 1984 yılından itibaren büyükşehir belediyeleri kurulmaya başlanmıştır.

Bu belediye sisteminde Büyükşehir Belediyesi şehrin tamamından sorumlu ana belediyeyi oluştururken şehir birkaç alt kademe belediyesine de ayrılmıştır. Bu alt kademe belediyeleri zaman içinde yapılan yasal düzenlemelere göre Metropol Belediyesi, Merkez Belde Belediyesi, Merkez İlçe Belediyesi, İlk Kademe Belediyesi gibi değişik adlarla adlandırılmıştır. İlk olarak 1984 yılında Ankara, İstanbul ve İzmir'de, 1986 yılında Adana'da, 1987 yılında Bursa, Gaziantep ve Konya'da, 1988 yılında Kayseri'de uygulanmış, 1993 yılında ise Antalya, Diyarbakır, Eskişehir, Erzurum, Mersin, Kocaeli ve Samsun belediyeleri Büyükşehir Belediyesi statüsüne geçirilmiştir. En son 19 Ağustos 1999 depreminin ardından Sakarya Belediyesi de Büyükşehir Belediyesi statüsü kazanmıştır.

Türkiye’de büyükşehir belediyelerinin hizmet sınırları ile ilgili en son düzenleme 2004 yılında yürürlüğe giren 5216 sayılı yasa ile yapılmıştır. Bu yasa ile İstanbul ve Kocaeli illerinde, il mülkî sınırı; diğer büyükşehir belediyelerinde, mevcut valilik binası merkez kabul edilmek ve il mülkî sınırları içinde kalmak şartıyla, nüfusu bir milyona kadar olan büyükşehirlerde (Sakarya, Eskişehir, Erzurum) yarıçapı yirmi kilometre, nüfusu bir milyondan iki milyona kadar olan büyükşehirlerde Adana, Antalya, Diyarbakır, Gaziantep, Kayseri, Mersin, Samsun yarıçapı otuz kilometre, nüfusu iki milyondan fazla olan büyükşehirlerde (Ankara, İzmir, Bursa, Konya) ise yarıçapı elli kilometre olan dairenin sınırı büyükşehir belediyesinin sınırı olarak belirlenmiştir (Resmi Gazete, 2004: 4).

2012 yılında kabul edilen ve Büyükşehir Belediyesi statüsünü yeniden düzenleyen 6360 Sayılı Kanun ile mevcuttaki 16 Büyükşehir Belediyesi’ne 14 yeni Büyükşehir Belediyesi (Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Malatya, Manisa, Kahramanmaraş, Mardin, Muğla, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa, Van ve Ordu) daha eklenerek büyükşehir belediyelerinin sayısı 30’a çıkarılmıştır. Bu yasal düzenlemeyle ayrıca büyükşehirlerin hizmet sınırı İstanbul ve Kocaeli’nde olduğu gibi tüm il sınırı olarak belirlenmiştir. Bu illerde bulunan beldelerin belediyeleri kapatılmış ve köy tüzel kişilikleri kaldırılarak mahalleye dönüştürülmüştür. Kısaca bu yasa ile 30 ilimizde kırsal-kentsel alan ayrımı yapılmaksızın ilin tümü şehir alanı olarak kabul edilmiştir (Resmi Gazete, 2012: 1).

Bu yeni idari yapılandırma, Türkiye’de şehir sayısına önemli etkide bulunmuştur. 10.000 kriteri esas alındığında 1927 yılında 66 olan şehir sayısı, 1950 yılında 104’e ulaşmış, 1990 yılında 454 olan şehir sayımız 2000 yılında ise 470’e ulaşmıştı (Atalay, 2011: 251). Türkiye’de şehir nüfusunun hızla artmasına karşın büyükşehir uygulamaları kapsamında yakın yerleşmelerin büyükşehir sınırlarına alınması sonucu şehir sayısı 2012 yılında 388’e kadar gerilemiştir (Coşkun, O, 2013: 235). Büyükşehir belediyelerini yeniden düzenleyen 6360 sayılı yasa ile büyükşehir belediyesi statüsü kazanan 30 ilde beldelerin bağlı oldukları ilçelerin mahallelerine dönüşmeleri ile köylerin tüzel kişiliklerinin kaldırılarak mahalle olarak ilçe merkezleri ile birleştirilip, idari alan olarak büyükşehri oluşturması sonucunda 2013 yılında şehir yerleşmesi sayısı 212’ye gerilemiştir.

Bu yasal düzenleme Türkiye’de şehir sayısının azalmasının yanı sıra şehir nüfus oranının da önemli oranda değişmesine neden olmuştur. Bu idari düzenleme 10.000 nüfus kriteri esas alındığında 2012 yılı nüfus sayım sonuçlarına göre % 74,6 oranında olan şehir nüfusunun 2013 sayım sonuçlarında % 89,8 gibi yüksek bir orana çıkmasına neden olmuştur. Bir yıllık süre içerisinde oluşan % 15,2’lik büyük fark ilgili yasa ile 30 büyükşehirde tüzel kişilikleri kaldırılarak şehrin mahallesi haline getirilen köyler ile 10.000 nüfusun altındaki belde nüfuslarının şehir nüfuslarına eklenmesinden kaynaklanmaktadır.

Örneğin, Tekirdağ’da⁴ 2012 nüfus sayımına göre toplam il nüfusu 852.321 olup, ilde şehir nüfusunu ifade eden il merkezi ve ilçe merkezlerinde 589.049 nüfus yaşamakta

⁴ Tekirdağ; yasal düzenleme sonrası büyükşehir olan 14 ilden biri olması, şehir nüfusu oranının hızlı geliştiği yerleşmelerden biri olması, TÜİK verilerine göre il merkezi ile birlikte şehir nüfusu kabul edilen ilçe merkezlerinin tamamının nüfusunun 10.000 nüfusun üzerinde olması, kırsal nüfus arasında kabul edilen beldelerinin 10.000 nüfusu geçmemesi gibi nedenlerden dolayı yeni büyükşehir yasasının şehir nüfusu üzerinde oluşturduğu etkiyi ortaya koyması bakımından önem taşıdığından bu araştırmada örnek olarak alınmıştır.

olup, kırsal nüfusa karşılık gelen belde ve köylerde ise toplam nüfusu 263.272'dir. 2012 yılında Tekirdağ Belediyesi'nin hizmet sınırını Tekirdağ İl Merkezi, yani 150.112 nüfuslu Tekirdağ şehri oluşturmaktaydı.

2013 yılı verileri Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'nden (ADNKS) Tekirdağ İli sorgulandığında toplam il nüfusunun 874.475 olduğu, bu nüfusun tamamının ilde şehir nüfusunu ifade eden il merkezi ve ilçe merkezlerinde yaşadığı verilerine ulaşılmaktadır. Yapılan idari düzenlemede her ne kadar nüfus ilçelere göre hesaplanırsa da ilçelerde de köyler ilçe merkezini oluşturan mahalleler gibi düşünülerek şehirle bütünleşik olarak hesaplanmakta, tüm ilçelerde merkez ilçe (Süleymanpaşa) ile birlikte belediye hizmet sınırının tüm il sınırlarını kapsadığı Tekirdağ Büyükşehirini oluşturmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. Tekirdağ İli'nde Yeni Büyükşehir Yasası Sonrası Kır-Şehir Nüfusu Değişimi.

Yıllar	Şehir Nüfusu (İl/İlçe Merkezleri)	Şehir Nüfusu Oranı (%)	Kır Nüfusu (Belde ve Köyler)	Kır Nüfusu Oranı (%)	Toplam Nüfus
2012	589.049	69,1	263.272	30,9	852.321
2013	874.475	100	0	0	874.475

Kaynak: TÜİK 2012 ve 2013 yılları Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Nüfus Sayımı Sonuçları.

Bu sonuç 2013 yılından itibaren çalışmalarda sağlıklı veri teminindeki kolaylıklar nedeniyle pek çok araştırmada yalnız başına esas alınan nüfus kriterinin yerel yönetim (idari durum) kriterinden bağımsız olarak ele alınmaması anlamına gelmektedir. Çünkü 2013 yılından itibaren 30 büyükşehirin nüfus verilerinde artık kır nüfusu verisi bulunmamaktadır.

3. Amaç ve Yöntem

Türkiye'de gerek Devlet İstatistik Enstitüsü (D.İ.E.) tarafından (1927-2000 yılları arasında 15 defa yapılan) sayım günü bulunulan yer esas alınmak suretiyle (De facto sayım yöntemiyle) yapılan sayımlarda gerekse 2007 yılından itibaren Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından nüfusun daimi ikametgâh esas alınarak (De Jure sayım yöntemiyle) yapılan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sayımlarında (2007-2013) kır-şehir nüfusunun hesaplanmasında nüfus miktarından ziyade yerleşmenin idari durumu esas alınarak il – ilçe merkezleri şehir nüfusu olarak değerlendirilmiş, belde ve köyler ise kırsal nüfus kapsamında ele alınmıştır.

2013 yılı sayımına kadar yapılan bütün sayımlarda büyükşehirlerde dâhil olmak üzere tüm illerde şehir yerleşmeleri ve köy yerleşmelerinin nüfusları ayrı ayrı ele alınmaktaydı. Bundan dolayı nüfus kriterini esas alan araştırmacılar bu kriteri yalnız başına uygulayabilmekteydiler (Avcı, 2004: 18). Yeni idari yapılanmada 30 büyükşehirde tüm ilçelerde kır-şehir nüfusunun birlikte sadece şehir nüfusu olarak sayılması nüfus kriterinin tek bir kriter olarak ele alınmasını mümkün kılmamaktadır.

Bu araştırmanın öncelikli amacı 12 Kasım 2012 tarihinde TBMM tarafından kabul edilen 6360 Sayılı Kanun sonucunda bütün büyükşehirlerde, belediye hizmet sınırının tüm

Araştırmanın bu bölümünde 212 şehir yerleşmesi söz konusu sınıflandırma dâhilinde nüfusları, idari durumları ve coğrafi bölgelere göre dağılımları bakımından ele alınacaktır.

4.1. Türkiye’de Nüfusu 10.000-20.000 Arasındaki Şehir Yerleşmeleri

Şehir yerleşmesi tanımında 10.000 nüfus esas alındığında 10.000-20.000 arasındaki yerleşmeler en küçük şehirleri oluşturmaktadır. TÜİK 2013 nüfus verilerine göre Türkiye’de nüfusu 10.000-20.000 arasında 66 yerleşme bulunmaktadır (Tablo 1). Bu yerleşmelerin toplam nüfusu 941.796 olup, bu nüfus Türkiye’de şehirde yaşayan toplam nüfusun (68.893.943) % 1,37’sini, Türkiye toplam nüfusunun (76.667.864) ise % 1,23’ünü oluşturmaktadır.

Ekonomileri temelde tarım ve hayvancılığa dayanmakta olan nüfusu 10.000-20.000 arasındaki şehir yerleşmelerinin coğrafi bölgelere göre dağılımları incelendiğinde sayısal olarak en fazla şehrin Karadeniz Bölgesi’nde (18 şehir) toplandığı görülür. (Bekdemir, 2007: 95). Bu bölgemizi sırasıyla Doğu Anadolu (15 şehir), İç Anadolu (14 şehir), Marmara (8 şehir), Ege (6 şehir) ve Akdeniz (5 şehir) bölgeleri takip etmektedir (Harita 2).

Harita 2. Türkiye’de Nüfusu 10.000-20.000 Arasındaki Şehir Yerleşmeleri.

İdari durumları incelendiğinde ise bu yerleşmelerin tamamına yakınının (63’ü) ilçe merkezi, ikisinin ise Belde (Çanakkale Merkez İlçe’ye bağlı Beldesi Kepez ile Aksaray Merkez İlçe’ye bağlı Sultanhanı Beldesi) olduğu görülmektedir. Belde ve İlçe merkezi konumundaki yerleşmelerin yanı sıra 18.857 nüfusuyla *Ardahan Şehri* de Türkiye’nin en küçük il merkezi olarak bu gruba dâhildir (Tablo 2).

Tablo 2. Türkiye’de Nüfusu 10.000-20.000 Arasındaki Şehir Yerleşmeleri.

Sıra	Şehir Adı	Nüfus	İdari Durumu	Bağlı Olduğu İl	Coğrafi Bölge
1	Gümüşhacıköy	14.096	İlçe Merkezi	Amasya	Karadeniz
2	Arhavi	14.823	İlçe Merkezi	Artvin	Karadeniz
3	Borçka	11.770	İlçe Merkezi	Artvin	Karadeniz

Yeni Büyükşehir Yasası Sonrasında Türkiye’de Şehir Nüfusu ve Şehir Yerleşmeleri

4	Hopa	18.487	İlçe Merkezi	Artvin	Karadeniz
5	Espiye	17.089	İlçe Merkezi	Giresun	Karadeniz
6	Görece	15.450	İlçe Merkezi	Giresun	Karadeniz
7	Şebinkarahisar	11.557	İlçe Merkezi	Giresun	Karadeniz
8	Tirebolu	14.853	İlçe Merkezi	Giresun	Karadeniz
9	Kelkit	14.454	İlçe Merkezi	Gümüşhane	Karadeniz
10	Taşköprü	16.180	İlçe Merkezi	Kastamonu	Karadeniz
11	Fındıklı	10.779	İlçe Merkezi	Rize	Karadeniz
12	Pazar	15.032	İlçe Merkezi	Rize	Karadeniz
13	Avancık	12.971	İlçe Merkezi	Sinop	Karadeniz
14	Gerze	12.916	İlçe Merkezi	Sinop	Karadeniz
15	Suşehri	14.544	İlçe Merkezi	Sivas	Karadeniz
16	Çekerek	10.736	İlçe Merkezi	Yozgat	Karadeniz
17	Alaplı	18.938	İlçe Merkezi	Zonguldak	Karadeniz
18	Söğüt	14.216	İlçe Merkezi	Bilecik	Karadeniz
19	Osmaneli	14.588	İlçe Merkezi	Bilecik	Marmara
20	Kepez	17.391	Belde	Çanakkale	Marmara
21	Bayramiç	14.188	İlçe Merkezi	Çanakkale	Marmara
22	Ezine	14.002	İlçe Merkezi	Çanakkale	Marmara
23	Lapseki	11.062	İlçe Merkezi	Çanakkale	Marmara
24	Pınarhisar	10.533	İlçe Merkezi	Kırklareli	Marmara
25	Vize	12.631	İlçe Merkezi	Kırklareli	Marmara
26	Çınarcık	13.004	İlçe Merkezi	Yalova	Marmara
27	Emirdağ	19.132	İlçe Merkezi	Afyonkarahisar	Ege Bölgesi
28	İscehisar	12.112	İlçe Merkezi	Afyonkarahisar	Ege Bölgesi
29	Şuhut	12.841	İlçe Merkezi	Afyonkarahisar	Ege Bölgesi
30	Emet	11.401	İlçe Merkezi	Kütahya	Ege Bölgesi
31	Banaz	15.781	İlçe Merkezi	Uşak	Ege Bölgesi
32	Eşme	14.331	İlçe Merkezi	Uşak	Ege Bölgesi
33	Gölköy	16.515	İlçe Merkezi	Burdur	Akdeniz
34	Eğirdir	17.486	İlçe Merkezi	Isparta	Akdeniz
35	Ermenek	11.070	İlçe Merkezi	Karaman	Akdeniz
36	Bahçe	13.747	İlçe Merkezi	Osmaniye	Akdeniz
37	Toprakkale	14.732	İlçe Merkezi	Osmaniye	Akdeniz
38	Eleşirt	10.868	İlçe Merkezi	Ağrı	Doğu Anadolu
39	Genç	18.716	İlçe Merkezi	Bingöl	Doğu Anadolu
40	Solhan	16.636	İlçe Merkezi	Bingöl	Doğu Anadolu
41	Adilcevaz	14.275	İlçe Merkezi	Bitlis	Doğu Anadolu
42	Hizan	11.283	İlçe Merkezi	Bitlis	Doğu Anadolu
43	Karakoçan	13.255	İlçe Merkezi	Elazığ	Doğu Anadolu
44	Şemdinli	15.102	İlçe Merkezi	Hakkari	Doğu Anadolu
45	Kağızman	18.493	İlçe Merkezi	Kars	Doğu Anadolu
46	Sarıkamış	17.963	İlçe Merkezi	Kars	Doğu Anadolu
47	Hasköy	12.941	İlçe Merkezi	Muş	Doğu Anadolu
48	Varto	10.089	İlçe Merkezi	Muş	Doğu Anadolu
49	Divriği	10.530	İlçe Merkezi	Sivas	Doğu Anadolu
50	Gürün	11.107	İlçe Merkezi	Sivas	Doğu Anadolu
51	Sason	11.802	İlçe Merkezi	Batman	Doğu Anadolu
52	ARDAHAN	18.857	İl Merkezi	Ardahan	Doğu Anadolu
53	Çay	14.624	İlçe Merkezi	Afyonkarahisar	İç Anadolu
54	İskilip	19.953	İlçe Merkezi	Çorum	İç Anadolu
55	Mucur	12.498	İlçe Merkezi	Kırşehir	İç Anadolu
56	Avanos	13.250	İlçe Merkezi	Nevşehir	İç Anadolu
57	Derinkuyu	10.731	İlçe Merkezi	Nevşehir	İç Anadolu
58	Gülşehir	12.219	İlçe Merkezi	Nevşehir	İç Anadolu
59	Gemerek	11.811	İlçe Merkezi	Sivas	İç Anadolu
60	Zara	11.931	İlçe Merkezi	Sivas	İç Anadolu
61	Boğazlıyan	16.198	İlçe Merkezi	Yozgat	İç Anadolu
62	Sarıkaya	19.134	İlçe Merkezi	Yozgat	İç Anadolu
63	Sultanhanı	10.213	Belde	Aksaray	İç Anadolu

64	Eskil	17.033	İlçe Merkezi	Aksaray	İç Anadolu
65	Ortaköy	18.539	İlçe Merkezi	Aksaray	İç Anadolu
66	Yahşihan	16.307	İlçe Merkezi	Kırıkkale	İç Anadolu
	Toplam	941.796			

Kaynak: TÜİK 2013 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS), Nüfus Sayımı Sonuçları.

4.2. Türkiye’de Nüfusu 20.000-50.000 Arasındaki Şehir Yerleşmeleri

Nüfusu 10.000-20.000 arasındaki en küçük şehirleri, nüfusu 20.000-50.000 arasındaki küçük şehirler takip etmektedir. Türkiye’de bu gruba dâhil 55 yerleşme bulunmaktadır. Bu yerleşmelerin toplam nüfusu 1.607.831 olup, bu nüfus Türkiye’de şehirde yaşayan toplam nüfusun (68.893.943) % 2,33’ünü, Türkiye toplam nüfusunun (76.667.864) ise % 2,1’ini oluşturmaktadır.

Ekonomileri temelde tarım ve hayvancılığa dayanmakta olan bu şehirlerde zirai faaliyetlere bağlı olarak küçük çaplı ticaret ve hizmetler sektörleri de bulunmaktadır. Nüfusu 20.000-50.000 arasındaki şehir yerleşmelerinin bölgelere göre dağılımları incelendiğinde en fazla şehrin Karadeniz (20 şehir) Bölgesi’nde olduğu görülür (Bekdemir, 2007: 95). Karadeniz Bölgesi’ni sırasıyla Doğu Anadolu (8 şehir), İç Anadolu (8 şehir), Marmara (6 şehir), Ege (5 şehir), Güneydoğu Anadolu (5 şehir) ve Akdeniz (3 şehir) bölgeleri takip etmektedir (Harita 3).

Harita 3. Türkiye’de Nüfusu 20.000-50.000 Arasındaki Şehir Yerleşmeleri.

Nüfusu 10.000-20.000 arasındaki yerleşmelerin idari durumları incelendiğinde ise bu yerleşmelerin büyük çoğunluğunun (49’u) ilçe merkezi, altısının ise il merkezi (Artvin, Gümüşhane, Sinop, Bayburt, Bitlis, Tunceli) olduğu görülmektedir (Harita 2).

Tablo 3. Türkiye’de Nüfusu 20.000-50.000 Arasındaki Şehir Yerleşmeleri.

Sıra	Şehir Adı	Nüfus	İdari Durumu	Bağlı Olduğu İl	Coğrafi Bölge
1	Suluova	37.203	İlçe Merkezi	Amasya	Karadeniz
2	Artvin	25.192	İl Merkezi	Artvin	Karadeniz

Yeni Büyükşehir Yasası Sonrasında Türkiye’de Şehir Nüfusu ve Şehir Yerleşmeleri

3	Gerede	24.127	İlçe Merkezi	Bolu	Karadeniz
4	Osmancık	27.391	İlçe Merkezi	Çorum	Karadeniz
5	Bulancak	39.160	İlçe Merkezi	Giresun	Karadeniz
6	Gümüşhane	35.916	İl Merkezi	Gümüşhane	Karadeniz
7	Tosya	28.138	İlçe Merkezi	Kastamonu	Karadeniz
8	Ardeşen	25.895	İlçe Merkezi	Rize	Karadeniz
9	Çayeli	23.402	İlçe Merkezi	Rize	Karadeniz
10	Sinop	38.459	İl Merkezi	Sinop	Karadeniz
11	Boyabat	26.121	İlçe Merkezi	Sinop	Karadeniz
12	Niksar	31.978	İlçe Merkezi	Tokat	Karadeniz
13	Zile	34.708	İlçe Merkezi	Tokat	Karadeniz
14	Kilimli	23.387	İlçe Merkezi	Zonguldak	Karadeniz
15	Kozlu	36.727	İlçe Merkezi	Zonguldak	Karadeniz
16	Çaycuma	26.032	İlçe Merkezi	Zonguldak	Karadeniz
17	Devrek	24.213	İlçe Merkezi	Zonguldak	Karadeniz
18	Bayburt	36.326	İl Merkezi	Bayburt	Karadeniz
19	Safranbolu	42.813	İlçe Merkezi	Karabük	Karadeniz
20	Akçakoca	23.194	İlçe Merkezi	Düzce	Karadeniz
21	Biga	45.969	İlçe Merkezi	Çanakkale	Marmara
22	Çan	29.725	İlçe Merkezi	Çanakkale	Marmara
23	Gelibolu	27.927	İlçe Merkezi	Çanakkale	Marmara
24	Uzunköprü	40.366	İlçe Merkezi	Edirne	Marmara
25	Babaeski	28.472	İlçe Merkezi	Kırklareli	Marmara
26	Çiftlikköy	23.858	İlçe Merkezi	Yalova	Marmara
27	Bolvadin	31.691	İlçe Merkezi	Afyonkarahisar	Ege Bölgesi
28	Dinar	25.300	İlçe Merkezi	Afyonkarahisar	Ege Bölgesi
29	Sandıklı	31.951	İlçe Merkezi	Afyonkarahisar	Ege Bölgesi
30	Gediz	21.514	İlçe Merkezi	Kütahya	Ege Bölgesi
31	Simav	25.506	İlçe Merkezi	Kütahya	Ege Bölgesi
32	Bucak	42.108	İlçe Merkezi	Burdur	Akdeniz
33	Yalvaç	20.583	İlçe Merkezi	Isparta	Akdeniz
34	Düziçi	44.432	İlçe Merkezi	Osmaniye	Akdeniz
35	Besni	28.213	İlçe Merkezi	Adıyaman	Güneydoğu Anadolu
36	Gölbashi	28.652	İlçe Merkezi	Adıyaman	Güneydoğu Anadolu
37	Kurtalan	30.768	İlçe Merkezi	Siirt	Güneydoğu Anadolu
38	Kozluk	22.840	İlçe Merkezi	Batman	Güneydoğu Anadolu
39	İdil	25.633	İlçe Merkezi	Şırnak	Güneydoğu Anadolu
40	Diyadin	20.591	İlçe Merkezi	Ağrı	Doğu Anadolu
41	Bitlis	47.008	İl Merkezi	Bitlis	Doğu Anadolu
42	Ahlat	21.539	İlçe Merkezi	Bitlis	Doğu Anadolu
43	Güroymak	22.328	İlçe Merkezi	Bitlis	Doğu Anadolu
44	Kovancılar	23.193	İlçe Merkezi	Elazığ	Doğu Anadolu
45	Bulanık	24.819	İlçe Merkezi	Muş	Doğu Anadolu
46	Malazgirt	20.837	İlçe Merkezi	Muş	Doğu Anadolu
47	Tunceli	31.047	İl Merkezi	Tunceli	Doğu Anadolu
48	Alaca	20.751	İlçe Merkezi	Çorum	İç Anadolu
49	Sungurlu	32.585	İlçe Merkezi	Çorum	İç Anadolu
50	Kaman	22.278	İlçe Merkezi	Kırşehir	İç Anadolu
51	Ürgüp	20.061	İlçe Merkezi	Nevşehir	İç Anadolu
52	Bor	40.529	İlçe Merkezi	Niğde	İç Anadolu
53	Sarkışla	21.181	İlçe Merkezi	Sivas	İç Anadolu
54	Akdağmadeni	24.152	İlçe Merkezi	Yozgat	İç Anadolu
55	Yerköy	29.042	İlçe Merkezi	Yozgat	İç Anadolu
	Toplam	1.607.831			

Kaynak: TÜİK 2013 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS), Nüfus Sayımı Sonuçları.

4.3. Türkiye’de Nüfusu 50.000-100.000 Arasındaki Şehir Yerleşmeleri

Türkiye’de nüfusu 50.000-100.000 arasında 31 yerleşme bulunmakta olup, bu şehirler orta büyüklükteki şehirler olarak ifade edilebilir. Bu yerleşmelerin toplam nüfusu 2.275.666 olup, bu nüfus Türkiye’de şehirde yaşayan toplam nüfusun (68.893.943) % 3,30’unu, Türkiye toplam nüfusunun (76.667.864) ise % 2,96’sını oluşturmaktadır.

Nüfusu 50.000-100.000 arasındaki şehir yerleşmelerinin bölgelere göre dağılımları incelendiğinde sayısal olarak en fazla şehrin Doğu Anadolu (11 şehir) Bölgesi’nde olduğu görülür. Bu bölgeyi sırasıyla Karadeniz (6 şehir), İç Anadolu (4 şehir), Marmara (4 şehir), Akdeniz (3 şehir), Güneydoğu Anadolu (2 şehir) ve Ege Bölgesi (1 şehir) takip etmektedir (Harita 4).

Harita 4. Türkiye’de Nüfusu 50.000-100.000 Arasındaki Şehir Yerleşmeleri.

Fonksiyonel açıdan değerlendirildiğinde bu şehirlerde ticaret ve hizmetler sektörünün ağırlık kazandığı, sanayi sektörünün de belirli düzeyde geliştiği görülür. İdari durumları incelendiğinde ise bu yerleşmelerin 15’inin ise ilçe merkezi, 16’sının ise il merkezi olduğu görülmektedir (Tablo 4).

Tablo 4. Türkiye’de Nüfusu 50.000-100.000 Arasındaki Şehir Yerleşmeleri.

Sıra	Şehir Adı	Nüfus	İdari Durumu	Bağlı Olduğu İl	Coğrafi Bölge
1	Amasya	96.220	İl Merkezi	Amasya	Karadeniz
2	Merzifon	54.295	İlçe Merkezi	Amasya	Karadeniz
3	Kastamonu	98.456	İl Merkezi	Kastamonu	Karadeniz
4	Erbaa	60.742	İlçe Merkezi	Tokat	Karadeniz
5	Turhal	62.596	İlçe Merkezi	Tokat	Karadeniz
6	Bartın	61.289	İl Merkezi	Bartın	Karadeniz
7	Keşan	59.510	İlçe Merkezi	Edirne	Marmara
8	Bilecik	55.113	İl Merkezi	Bilecik	Marmara
9	Bozüyük	61.975	İlçe Merkezi	Bilecik	Marmara
10	Kırklareli	68.004	İl Merkezi	Kırklareli	Marmara
11	Tavşanlı	67.226	İlçe Merkezi	Kütahya	Ege
12	Burdur	74.680	İl Merkezi	Burdur	Akdeniz
13	Kilis	89.422	İl Merkezi	Kilis	Akdeniz

Yeni Büyükşehir Yasası Sonrasında Türkiye’de Şehir Nüfusu ve Şehir Yerleşmeleri

14	Kadirli	84.381	İlçe Merkezi	Osmaniye	Akdeniz
15	Kahta	68.367	İlçe Merkezi	Adıyaman	Güneydoğu Anadolu
16	Silopi	85.350	İlçe Merkezi	Şırnak	Güneydoğu Anadolu
17	Doğubayazıt	73.737	İlçe Merkezi	Ağrı	Doğu Anadolu
18	Patnos	62.385	İlçe Merkezi	Ağrı	Doğu Anadolu
19	Bilecik	99.260	İl Merkezi	Bingöl	Doğu Anadolu
20	Tatvan	65.641	İlçe Merkezi	Bitlis	Doğu Anadolu
21	Erzincan	96.914	İl Merkezi	Erzincan	Doğu Anadolu
22	Hakkari	57.939	İl Merkezi	Hakkari	Doğu Anadolu
23	Yüksekova	67.831	İlçe Merkezi	Hakkari	Doğu Anadolu
24	Kars	77.674	İl Merkezi	Kars	Doğu Anadolu
25	Muş	84.121	İl Merkezi	Muş	Doğu Anadolu
26	Merkez	60.255	İl Merkezi	Şırnak	Doğu Anadolu
27	İğdir	83.944	İl Merkezi	İğdir	Doğu Anadolu
28	Çankırı	74.442	İl Merkezi	Çankırı	İç Anadolu
29	Nevşehir	94.189	İl Merkezi	Nevşehir	İç Anadolu
30	Yozgat	79.240	İl Merkezi	Yozgat	İç Anadolu
31	Sorgun	50.468	İlçe Merkezi	Yozgat	İç Anadolu
	Toplam	2.275.666			

Kaynak: TÜİK 2013 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS), Nüfus Sayımı Sonuçları.

4.4. Türkiye’de Nüfusu 100.000-250.000 Arasındaki Şehir Yerleşmeleri

Nüfusu 100.000’in üzerindeki şehirler, şehirlerin tanımında yer alan çok çeşitli faaliyet ve hizmetlerin bir arada toplanma özelliği ile nüfuz ve tesir bölgesi olma özelliğinin belirginleşmeye başladığı yerleşmelerdir (Göney, 1995: 13). Türkiye’de nüfusu 100.000-250.000 arasında 27 yerleşme bulunmaktadır. Bu yerleşmelerin toplam nüfusu 4.051.354 olup, bu nüfus Türkiye’de şehirde yaşayan toplam nüfusun (68.893.943) % 5,88’ini, Türkiye toplam nüfusunun (76.667.864) ise % 5,28’ini oluşturmaktadır.

Nüfusu 100.000-250.000 arasındaki şehir yerleşmelerinin bölgelere göre dağılımları incelendiğinde en fazla şehrin Karadeniz (8 şehir) Bölgesi’nde olduğu görülür. Bu bölgeyi sırasıyla İç Anadolu (6 şehir), Marmara (5 şehir), Ege (3 şehir), Güneydoğu Anadolu (3 şehir), Akdeniz (1 şehir) ve Doğu Anadolu (1 şehir) bölgeleri takip etmektedir (Tablo 5).

Harita 5. Türkiye’de Nüfusu 100.000-250.000 Arasındaki Şehir Yerleşmeleri.

Bu kategorideki şehir yerleşmelerinin büyük çoğunluğu idari olarak (27'si) il merkezi statüsünde olup, üçü ise (Ereğli, Lüleburgaz, Cizre) ilçe merkezidir (Harita 5).

Tablo 5. Türkiye’de Nüfusu 100.000-250.000 Arasındaki Şehir Yerleşmeleri.

Sıra	Şehir Adı	Nüfus	İdari Durumu	Bağlı Olduğu İl	Coğrafi Bölge
1	Çorum	236.738	İl Merkezi	Çorum	Karadeniz
2	Rize	104.991	İl Merkezi	Rize	Karadeniz
3	Zonguldak	107.783	İl Merkezi	Zonguldak	Karadeniz
4	Ereğli	111.449	İlçe Merkezi	Zonguldak	Karadeniz
5	Giresun	102.307	İl Merkezi	Giresun	Karadeniz
6	Tokat	133.777	İl Merkezi	Tokat	Karadeniz
7	Karabük	110.338	İl Merkezi	Karabük	Karadeniz
8	Düzce	143.018	İl Merkezi	Düzce	Karadeniz
9	Bolu	140.131	İl Merkezi	Bolu	Marmara
10	Çanakkale	116.078	İl Merkezi	Çanakkale	Marmara
11	Edirne	150.260	İl Merkezi	Edirne	Marmara
12	Lüleburgaz	106.545	İlçe Merkezi	Kırklareli	Marmara
13	Yalova	104.737	İl Merkezi	Yalova	Marmara
14	Afyonkarahisar	203.443	İl Merkezi	Afyonkarahisar	Ege
15	Kütahya	227.775	İl Merkezi	Kütahya	Ege
16	Uşak	192.144	İl Merkezi	Uşak	Ege
17	Isparta	201.873	İl Merkezi	Isparta	Akdeniz
18	Adıyaman	224.215	İl Merkezi	Adıyaman	Güneydoğu Anadolu
19	Siirt	136.203	İl Merkezi	Siirt	Güneydoğu Anadolu
20	Cizre	110.166	İlçe Merkezi	Şırnak	Güneydoğu Anadolu
21	Ağrı	110.199	İl Merkezi	Ağrı	Doğu Anadolu
22	Kırşehir	117.730	İl Merkezi	Kırşehir	İç Anadolu
23	Niğde	124.774	İl Merkezi	Niğde	İç Anadolu
24	Aksaray	189.977	İl Merkezi	Aksaray	İç Anadolu
25	Karaman	144.178	İl Merkezi	Karaman	İç Anadolu
26	Kırıkkale	187.480	İl Merkezi	Kırıkkale	İç Anadolu
27	Osmaniye	213.045	İl Merkezi	Osmaniye	İç Anadolu
	Toplam	4.051.354			

Kaynak: TÜİK 2013 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS), Nüfus Sayımı Sonuçları.

4.5. Türkiye’de Nüfusu 250.000-500.000 Arasındaki Şehir Yerleşmeleri

Türkiye’de nüfusu 250.000-500.000 arasında 3 yerleşme bulunmaktadır. Bu yerleşmelerin toplam nüfusu 1.017.395 olup, bu nüfus Türkiye’de şehirde yaşayan toplam nüfusun (68.893.943) % 1,47’sini, Türkiye toplam nüfusunun (76.667.864) ise % 1,32’sini oluşturmaktadır.

Nüfusu 250.000-500.000 arasındaki 3 şehir yerleşmesinin biri Güneydoğu Anadolu, biri Doğu Anadolu, bir diğeri ise İç Anadolu Bölgesi’nde yer alır.

İdari durumları incelendiğinde ise bu yerleşmelerin tamamının il merkezi (Batman, Elazığ, Sivas) konumunda olduğu görülmektedir (Tablo 6).

Bu şehirlerin 2012 yılı ADKS nüfusları büyükşehir statüsüne alınan Aydın, Balıkesir, Hatay, Manisa, Mardin, Muğla, Tekirdağ, Trabzon ve Ordu şehirlerden daha fazla olmasına rağmen 6360 Sayılı Kanuna göre il nüfusları ilgili kanunun çıktığı dönemde 750.000’in altında olduğundan büyükşehir statüsü kazanamamışlardır.

Harita 6. Türkiye’de Nüfusu 250.000-500.000 Arasındaki Şehir Yerleşmeleri.

Tablo 6. Türkiye’de Nüfusu 250.000-500.000 Arasındaki Şehir Yerleşmeleri.

Sıra	Şehir Adı	Nüfus	İdari Durumu	Bağlı Olduğu İl	Coğrafi Bölge
1	Batman	369.478	İl Merkezi	Batman	Güneydoğu Anadolu
2	Elazığ	332.810	İl Merkezi	Elazığ	Doğu Anadolu
3	Sivas	315.107	İl Merkezi	Sivas	İç Anadolu
	Toplam	1.017.395			

Kaynak: TÜİK 2013 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS), Nüfus Sayımı Sonuçları.

4.6. Türkiye’de Nüfusu 500.000-1.000.000 Arasındaki Şehir Yerleşmeleri

TÜİK 2013 verilerine göre Türkiye’de nüfusu 500.000-1.000.000 arasında 10 yerleşme bulunmaktadır. Bu yerleşmelerin toplam nüfusu 8.220.395 olup, bu nüfus Türkiye’de şehirde yaşayan toplam nüfusun (68.893.943) % 11,93’ünü, Türkiye toplam nüfusunun (76.667.864) ise % 10,72’sini oluşturmaktadır.

Nüfusu 500.000-1.000.000 arasındaki şehir yerleşmelerinin bölgelere göre dağılımları incelendiğinde ise Karadeniz, Marmara, Ege ve Doğu Anadolu bölgelerinde 2’şer yerleşme bulunmakta, Güneydoğu Anadolu ve İç Anadolu Bölgelerinde ise bir şehir yerleşmesi bulunmaktadır (Harita 7).

Bu yerleşmelerin idari durumları incelendiğinde hepsinin il statüsünde olduğu ve aynı zamanda Büyükşehir Belediyesi yerel yönetim teşkilatı ile yönetildiği görülmektedir (Tablo 7). Ancak bir önceki bölümde de vurgulandığı üzere bu yerleşmelerin bazıları büyük şehir yerleşmeleri olmamalarına karşın il toplam nüfusu ilgili yasa gereği 750.000’in üzerinde olduğundan büyükşehir statüsüne alınmışlardır.

Harita 7. Türkiye’de Nüfusu 500.000-1.000.000 Arasındaki Şehir Yerleşmeleri.

Tablo 7. Türkiye’de Nüfusu 500.000-1.000.000 Arasındaki Şehir Yerleşmeleri.

Sıra	Şehir Adı	Nüfus	İdari Durumu	Bağlı Olduğu İl	Coğrafi Bölge
1	Ordu	731.452	İl/Büyükşehir	Ordu	Karadeniz
2	Trabzon	758.237	İl/Büyükşehir	Trabzon	Karadeniz
3	Sakarya	917.373	İl/Büyükşehir	Sakarya	Marmara
4	Tekirdağ	874.475	İl/Büyükşehir	Tekirdağ	Marmara
5	Denizli	963.464	İl/Büyükşehir	Denizli	Ege
6	Muğla	866.665	İl/Büyükşehir	Muğla	Ege
7	Mardin	779.738	İl/Büyükşehir	Mardin	Güneydoğu Anadolu
8	Erzurum	766.729	İl/Büyükşehir	Erzurum	Doğu Anadolu
9	Malatya	762.538	İl/Büyükşehir	Malatya	Doğu Anadolu
10	Eskişehir	799.724	İl/Büyükşehir	Eskişehir	İç Anadolu
	Toplam	8.220.395			

Kaynak: TÜİK 2013 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS), Nüfus Sayımı Sonuçları.

4.7. Türkiye’de Nüfusu 1.000.000 Üzerindeki Şehir Yerleşmeleri

TÜİK 2013 verilerine göre Türkiye’de nüfusu 1.000.000 üzerinde 20 yerleşme bulunmaktadır. Bu yerleşmelerin toplam nüfusu 50.779.406 olup, bu nüfus Türkiye’de şehirde yaşayan toplam nüfusun (68.893.943) % 73,70’ini, Türkiye toplam nüfusunun (76.667.864) ise % 66,23’ünü oluşturmaktadır.

Nüfusu 1.000.000’un üzerindeki şehir yerleşmelerinin bölgelere göre dağılımları incelendiğinde en fazla şehrin Akdeniz (5 şehir) Bölgesi’nde olduğu görülür. Bu bölgeyi sırasıyla Marmara (4 şehir), Ege (3 şehir), Güneydoğu Anadolu (3 şehir), İç Anadolu (3 şehir), Karadeniz (1 şehir) ve Doğu Anadolu (1 şehir) bölgeleri takip etmektedir (Harita 7).

Harita 8. Türkiye’de Nüfusu 500.000-1.000.000 Arasındaki Şehir Yerleşmeleri.

Bu yerleşmelerin idari durumları incelendiğinde de hepsinin il statüsünde olduğu ve aynı zamanda Büyükşehir Belediyesi yerel yönetim teşkilatı ile yönetildiği görülmektedir (Harita 7).

Nüfusu 1.000.000’un üzerindeki şehir yerleşmelerinin çoğu metropol diye adlandırılan nüfus miktarının fazla ve yoğunluğunun çok olduğu yerleşmelerdir. Bu yerleşmeler içinde İstanbul, 14.160.467 nüfusuyla Türkiye’nin en büyük şehir yerleşmesi konumundadır. Şehir coğrafyası literatüründe İstanbul, megapol ya da megakent diye ifade edilen dev şehirler kapsamında düşünülebilir (Aliağaoğlu ve Uğur, 2010: 87; Doğanay, 1997: 431).

Tablo 8. Türkiye’de Nüfusu 1.000.000 Üzerindeki Şehir Yerleşmeleri.

Sıra	Şehir Adı	Nüfus	İdari Durumu	Bağlı Olduğu İl	Coğrafi Bölge
1	Samsun	1.261.810	İl/Büyükşehir	Samsun	Karadeniz
2	Balıkesir	1.162.761	İl/Büyükşehir	Balıkesir	Marmara
3	Bursa	2.740.970	İl/Büyükşehir	Bursa	Marmara
4	İstanbul	14.160.467	İl/Büyükşehir	İstanbul	Marmara
5	Kocaeli	1.676.202	İl/Büyükşehir	Kocaeli	Marmara
6	Aydın	1.020.957	İl/Büyükşehir	Aydın	Ege
7	İzmir	4.061.074	İl/Büyükşehir	İzmir	Ege
8	Manisa	1.359.463	İl/Büyükşehir	Manisa	Ege
9	Adana	2.149.260	İl/Büyükşehir	Adana	Akdeniz
10	Antalya	2.158.265	İl/Büyükşehir	Antalya	Akdeniz
11	Hatay	1.503.066	İl/Büyükşehir	Hatay	Akdeniz
12	Mersin	1.705.774	İl/Büyükşehir	Mersin	Akdeniz
13	Kahramanmaraş	1.075.706	İl/Büyükşehir	Kahramanmaraş	Akdeniz
14	Diyarbakır	1.607.437	İl/Büyükşehir	Diyarbakır	Güneydoğu Anadolu
15	Gaziantep	1.844.438	İl/Büyükşehir	Gaziantep	Güneydoğu Anadolu
16	Şanlıurfa	1.801.980	İl/Büyükşehir	Şanlıurfa	Güneydoğu Anadolu
17	Van	1.070.113	İl/Büyükşehir	Van	Doğu Anadolu
18	Kayseri	1.295.355	İl/Büyükşehir	Kayseri	İç Anadolu
19	Konya	2.079.225	İl/Büyükşehir	Konya	İç Anadolu
20	Ankara	5.045.083	İl/Büyükşehir	Ankara	İç Anadolu
	Toplam	50.779.406			

Kaynak: TÜİK 2013 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS), Nüfus Sayımı Sonuçları.

5. Sonuç

Türkiye’de nüfus verileri TÜİK tarafından yapılan ADKS sayımları sonucu elde edilmektedir. Bu sayımlarda İller İdaresi Genel Müdürlüğü veri tabanında yer alan mülki idare birimlerine göre yapılmaktadır. 6360 Sayılı Kanun sonucunda büyükşehir statüsüne alınan 30 il merkezinde ilin tamamı kentsel alan kabul edilerek köy yerleşmeleri mahalleye dönüştürülmüştür. Belde yerleşmelerinde de belediye teşkilatları kapatılarak yerleşmeler mahalleye dönüştürülmüştür.

2013 yılı sayımına kadar olan bütün sayımlarda büyükşehirler de dâhil olmak üzere şehir yerleşmeleri ve köy yerleşmelerinin nüfusları ayrı ayrı ele alınmaktaydı. Bundan dolayı nüfus kriterini esas alan araştırmacılar bu kriteri yalnız başına uygulayabilmekteydiler ancak yeni idari yapılanma bunu mümkün kılmamaktadır. 2013 yılı sayımından itibaren 30 büyükşehirde belde yerleşmelerinin kapatılması, köylerin tüzel kişiliklerinin kaldırılarak mahalle olarak ilçe merkezleri ile birleştirilip, idari alan olarak bir tek şehir gibi düşünülmesi, büyükşehir statüsüne sahip olan 30 ilde sayımlarda şehir nüfusunun kır nüfusundan ayrı olarak sayılmamasına neden olmuştur. Dolayısıyla 2013 sayımından itibaren 30 büyükşehirde sadece şehir nüfusu hesaplanmakta, köy nüfusu hesaplanmamaktadır. Bu durumda Türkiye şehir nüfusu oranının % 89,84 gibi yüksek bir orana çıkmasına neden olmuştur.

Bu oran şehirleşmenin yüksek düzeyde olduğu Batı Avrupa Ülkeleri (% 84,1), Güney Kore ve Japonya gibi gelişmiş Uzakdoğu ülkeleri (% 81,3) ile ABD’nin (% 81,4) şehir nüfus oranının çok üzerindedir. Bunun yanı sıra yeni idari yapılanma 2012 yılında 388 olan şehir sayısının da 2013 yılında 212’ye gerilemesine de neden olmuştur.

Daha önceki idari yapılandırmada kırsal alanlara hizmet götüren İl ve İlçe Özel İdare teşkilatları lağvedilerek tüm hizmet sorumluluğu büyükşehir belediyelerine devredilmiştir. Dolayısıyla 2012 yılına kadar köy olarak tabir edilen kırsal karakterli mahallelere sağlanacak hizmetler büyükşehir belediyelerince yürütülecektir.

Her ne kadar bu yerleşmeler idari olarak mahalleye dönüştürülmüş iseler de kırsal karakterlerini korumaktadırlar. Kırsal yerleşmelerin bazı ihtiyaçlarını sağlayan Belde yerleşmeleri kapatılarak mahalleye dönüştürülmüştür. Büyükşehir belediyelerinin hizmet alanları genişlemiştir. Konya, Ankara ve Erzurum gibi yüzölçümü büyük ve yerleşme sayısının fazla olduğu illerde kırsal bölgelere sağlanacak hizmetlerde bazı zorlukların yaşanması muhtemeldir.

Büyükşehir statüsü kazanan bazı yerleşmelerin 2012 sayımına göre nüfusları incelendiğinde Muğla (64.706) ve Mardin’in (86.948) şehir nüfusu 100.000 nüfusun altında, Ordu (147.913), Tekirdağ (150.112) ve Aydın’ın (195.951) şehir nüfusu 200.000 nüfusun altında, Hatay (216.960), Trabzon (243.735) ve Balıkesir’de (267.903) ise 300.000’in altındadır. Bu yerleşmeler çok büyük olmamalarına karşın il nüfusları 750.000’den fazla olduğu için Büyükşehir Belediyesi statüsü verilmiştir. Buna karşın Batman, Elazığ ve Sivas’ta şehir nüfusu 300.000’in üzerinde olup, il toplam nüfusu 750.000’den az olduğu için büyükşehir statüsüne alınmamışlardır. Büyük şehirlerde

belediye hizmetlerinin yürütülmesinde kolaylık sağlamak amacıyla oluşturulan Büyükşehir Belediyesi statüsü bu üç şehirde de uygulanabilir. Bu şehirler nüfus bakımından büyük şehir yerleşmeleridir.

TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sisteminde (ADNKS) 2013 yılından itibaren her ne kadar yerleşim yeri nüfuslarında mahalle nüfusları sorgulanabiliyor olsa da eski kırsal yerleşmeler (köy ya da belde) ile merkezi mahalleler birlikte, isim sırasına göre karışık olarak verilmektedir. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sisteminde eski kırsal karakterli yerleşmeler ile merkezi mahallelerin ayrı bir şekilde sorgulanabilmesi sağlanırsa Türkiye’de şehir-kır nüfusu ayrımı yapılabilir. Aksi halde bundan sonraki sayım sonuçlarına göre 30 büyükşehir statüsündeki yerleşmede bu ayrımı yapmak mümkün olmayacaktır.

KAYNAKÇA

- Aliağaoğlu, A., Uğur, A., (2010). Şehir Coğrafyası. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Atalay, İ., (2011). Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği. Meta Basımevi, İzmir.
- Avcı, S., (1993). *Türkiye’de Şehirleşme ve Şehirli Nüfusun Dağılışı*, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 28, s. 249-269.
- Avcı, S., (2004). *Şehirsiz Yerleşmelerin Belirlenmesinde kullanılan Kriterler*, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi 3. Dizi, No: 9, s. 9-28.
- Bekdemir, Ü., (2007). Karadeniz Kıyı Kentleri (Samsun-Hopa Arası). Çizgi Kitabevi Yayınları, No: 184, Kaynak Kitap Serisi, No: 26, Konya.
- Coşkun, O., (2013). *Doğu Anadolu Bölgesi’nde Kentleşme ve Kentsel Gelişim*, Doğu Coğrafya Dergisi, Cilt: 18, Sayı: 30, s. 229-256.
- Darkot, B., (1972). Türkiye İktisadi Coğrafyası. İstanbul Üniversitesi Yayınları, No: 1307, Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No: 51, İstanbul.
- Doğanay, H., (1997). Türkiye Beşeri Coğrafyası. MEB Yayınları, No: 2982, Eğitim Dizisi, No: 10, İstanbul.
- Elmacı, S., Bekdemir, Ü., (2011). *Ortaçağ İslam Âleminde Şehir: İbn-i Haldun’un Şehire Bakışı*, Doğu Coğrafya Dergisi, Cilt: 13, No: 19, s. 76-79.
- Emiroğlu, M., (1975). *Türkiye Coğrafi Bölgelerine Göre Şehirleşme ve Şehirli Nüfus*, Coğrafya Araştırmaları Dergisi, No: 7, s. 127-128.
- Göney, S., (1995) Şehir Coğrafyası I. İstanbul Üniversitesi Yayınları, No: 3908, Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 2274, Coğrafya Bölümü Yayınları, No: 91, İstanbul.
- Gözenç, S., Günal, N., (1987). *Türkiye’nin Coğrafi Bölgelerinde Kır-Şehir Nüfusu Ayrımı ile Şehir Nüfusunun 1/200.000 Ölçekli Haritada Yükselti Kademelerine Göre Tespiti*, İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 7, s. 66-91.

- Gümüş, E., (1998). Türkiye'nin Nüfusu. Türkiye Coğrafyası İçinde Bölüm, Editör: Prof. Dr. Nuray Sertter, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 1069, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları No: 594, Eskişehir.
- Işık, Ş., (2005). *Türkiye'de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri*, Ege Coğrafya Dergisi, Sayı: 14, s. 57-71.
- İller İdaresi Genel Müdürlüğü, (2014). Veri Taban Mülki İdare Bölümleri. Erişim tarihi: 20.05.2014, <https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx>
- İzbırak, R., (1996). Türkiye I, MEB Yayınları, Öğretmen Kitapları Dizisi, No: 196, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Karaboran, H. (1989). *Şehir Coğrafyası ve Şehirsel Fonksiyonlar*, Fırat Üniversitesi (Sosyal Bilimler) Dergisi, Cilt: 3, No: 1, s. 81-118.
- Karabulut, Y., (1981). *Karadeniz Coğrafi Bölgesi Nüfusu (I. Şehirsel)*, Coğrafya Araştırmaları Dergisi, Sayı: 10, s. 123-151.
- Kocaman, S., Zaman, S., Kara, F., Keçeli, A., 2008, *Erzurum Kentinde Gecekondu Önleme ve Kentsel Dönüşüm Çalışmaları*, Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı: 18, s. 179-210.
- Özçağlar, A., (2011). İdari Coğrafya. Ümit Ofset Basım, Ankara.
- Özçağlar, A., (1997). Türkiye'de Belediye Örgütlü Yerleşmeler. Ekol Yayıncılık, Ankara.
- Özgür, E. M., (1996). *Yeni İlçe Merkezlerimizin Fonksiyonel Bakımdan Gösterdiği Özellikler*, Coğrafya Araştırmaları Dergisi, Sayı: 12, s. 31-32.
- Resmi Gazete, (2012). On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. Erişim tarihi: 20.05.2014, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6360.pdf>
- Resmi Gazete, (2004). Büyükşehir Belediyesi Kanunu. Erişim tarihi: 20.05.2014, <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5216.html>
- Selen, H. (1972). *Türkiye'de Köy Yerleşmeleri ve Şehirleşme Hareketleri*, Türk Coğrafya Dergisi, No: 7-8, s. 97-108.
- Sergün, Ü., (1974-1977). *Türkiye'de Nüfus Artışı ve Sorunları*, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Sayı: 20-21, s. 211-222.
- Tümertekin, E. (1973). Türkiye'de Şehirleşme ve Şehirsel Fonksiyonlar. İstanbul Üniversitesi Yayınları, No: 1840, Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No: 72. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul.
- United Nations, UN., (2014). Department of Economic and Social Affairs, Population Division, Urban and Rural Areas 2007, New York, NY 10017, USA, Accessed Date: 20.05.2014, <http://www.unpopulation.org>